

לספרייה המלחמה הגדולים" או ה"קלאסיים", אולם שתי מעלותי הן פרישת יריעה רחבה של מאורעות המלחמה וסגנונו הרהוט והמושך.

גישתו של יאנג היא גישה בריטית-צ'רצ'ילי-יאגית, והוא מסכים עם תפיסתו של ההיסטוריון הבריטי טרוור-רופור (זאת בניגוד לתפיסתו של היסטוריון בריטי אחר, א. ג. פ. טיילור), המטילה את אשמת המלחמה ועיוותיה על היטלר המנהיג-המטורף בלבד. לכן "מן התבונה" הוא כותב, "להגות בגור" רלו של דור, אשר מתוך פלצות מזוועותיה של מלחמת-העולם הראשונה ביקש לפייס בני-בליעל, ולפייך בקלע, בלא ששיער כן מראש, למאבק קטלני שבעתים".

יאנג מחלק את המלחמה לשתי מלחמות, שהתרחשו בשתי זירות שונות, בזמן אחד לערך—"המלחמה הגרמנית" ו"המלחמה היפאנית". הראשונה היתה המשך ישר של מלחמת-העולם הראשונה, שלבשה צביון מפלצתי בגלל הכוחות החדשים והברוטאליים שמצאו באמצעותה פרץ, והשנייה, בחינת חי"דוש, כהמשך למלחמת יפאן-סין.

בניגוד למה שאירע לאחר המלחמה הראשונה, לא התעוררה לאחר השנייה "שאלת הי אשמה". לא רק משום שגרמניה ויפאן נחלו תבוסה ניצחת אלא אף משום שאשמה זו היתה נחרצת וללא-עירעור, וכן משום שבמהלכה היתה למלחמה טוטאלית שלא היתה כדוגמתה; מלחמה שלא נוהלה על-מנת להשיג תנאים טובים יותר אלא התזירה את האנושות לשלבה הנחות ביותר, באשפה לכניעה ללא-תנאי—ובמקרים רבים לא הסתפקה בכניעה אלא תבעה מוות בלבד.

למעשה, חיים אנו היום בעולם שהוא המשך ישר למהלך-עניינים זה. הרבה מן המלחמות שנוהלו בו לאחר המלחמה הגדולה קבעו להן מטרה דומה, ואילו השלום בו אנו חיים הוא שלום של "מלחמה קרה". התותרת אף היא לא לפשרה אלא להכנעת הצד השני באמצעים שאינם ניהול מערכות-קרב דווקא. רק שוויץ-הכוחות וכלי-הנשק החדשים והפך אותה ל"מטריית-אימה". מלחמה ממין זה שמתאר יאנג אינה אפשרית עוד, סבורים

את מדף הספרים העברי בתרגום "הדימוקרטיה באמריקה", עשרים שנה לאחר תרגום "המשטר שהיה". הקורא, שאינו הולך אל הספר כתלמיד המחויב לקראו, ימצא בו אף הבחנות קולעות ואקטואליות לטיבו של מאבק-האיתנים בימינו, לטיבה של מדיניות-חוץ במשטר דימוקרטי והיתכסויות אחרות שתסייענה לו להיטיב הבין את המציאות ואת סיוע כוייה. עם זאת, ראוי להעיר שהספר תורגם גם בשביל אלה שיוזקקו לו כחומר קריאה לצורך לימודים שיטתיים יותר, אלא שאם תורגם סוף-סוף יש להצטער על כי הושמטו ממנו כמה וכמה פרקים בלא שאף יירמזו על כך לקורא העברי בשום מקום. מן-הסתם מתוך הערכה מחניפה למדי לתפיסתו ולהשקפתו הקודמת של קורא זה.

מלחמת-העולם

מלחמת-העולם השנייה, הנוראה בתולדות האנושות, הביאה אחריה את הכמות העצומה ביותר של ספרות לסוגיה, ובכללם בהיסטוריה צבאית. עדיין מוסיפים ומופיעים בתכופות רבה ספרי-מחקר המתמקדים בתיאור פאנוראמי של מערכה אחת, ואפילו של יום אחד. ספרו של הבריגאדיר יאנג, מי שנמנה על מפקדי הלגיון הערבי ונעשה אחר-כך ממעריכי צה"ל, הריהו מאותם ספרים המבקשים לשמש מורי-דרך למלחמה כולה. היקפה של המלחמה ופרטיה העצומים-מספור הופכים ספר כזה בהכרח לסקירה קצרה וכרוז גולגולתי. המחבר מצטט את דברי סאנטאיאגה, כי "השוכח את ההיסטוריה נגוד עליו לחיותה מחדש", כצידוק לדרך כתיבתו. זהו מוטו בלתי-מוצדק, לא רק משום שאין כל קשר בין ידיעת ההיסטוריה לבין השליטה בה—ליכיח אלא בעיקר משום שספרו אינו שייך לזו שניתן לכנותה "ספרות הלקחים". יפה כותב ד"ר ואלך בהקדמתו שאין הספר שייך

* בריג. פ. יאנג: מלחמת-העולם 1939/1945; תרגום: אריה חשביה; הוצאת "מערכות", 1969; 420 עמ'.

רבים למדי, אולם אחד הלקחים שעשוי קורא זהיר להפיק מתולדות המלחמות הוא שעלול זה להיות לקח מוטעה. "מלחמת העולם" של יאנג הוא תרומה־בעתה של הוצאת "מערכית". חסרונו של ספר תמציתי, מקיף וטוב על קורות מלחמת העולם השנייה, כהתמודדות בין צבאות, הור"גש על־ידי הקורא העברי, ויפה שעתה בא חסרון זה על תקונו.

י. ש.

במדור הראשון

"ספרים אינם נשרפים לעולם", כתב מיכאיל בולגאקוב, סופר מופלא, ב"השטן במוסקבה" שלו, ואילו אלקסנדר סולז'ניצין כותב בספרו השני (שעתה־זה תורגם ללשונו בחיפזון ולא בהצלחה יתירה) כי "איראפטר לגבור על על־יונותם הרוחנית המוזרה של בני־אדם מסוי"מים". שני אלה—הספרים שאינם נשרפים ועליונותם הרוחנית של בני־אדם—הם כלי־הנשק במאבק נגד הטוטאליטריות הסוביי"טית.

לעתים קרובות נתפסים הקוראים במערב להפריה בחשיבותם הפוליטית הממשית של הספרים המוחים נגד המשטר כיום. הם לכל היותר עדות חותכת לכך שעליונותם של בני־אדם מסוימים באה לידי ביטוי בספרים שאינם נשרפים לעולם. שני הסופרים האלה, השונים כל־כך במסירות חייהם ובמהות יצירתם, בולגאקוב וסולז'ניצין, שייכים בלי ספק לאותם "בני־אדם מסוימים".

אך לא רק בכך מתחיל ומסתיים הדמיון ביניהם. אותם קוראים במערב מבקשים מן ה"סופר הרוסי להיות גלאדיאטור עז־נפש הנאבק נגד מפלצות השלטון ומגשים בכך, לכאור־רה, אחת ממטרותיה העיקריות של ספרות. ההגינות מחייבת אותנו לשפוט את טיבה של יצירה ספרותית על־פי טיבה האמנותי ולא על־פי המקום שהיא תופסת במסגרת מאבק

• אלכסנדר סולז'ניצין: במדור הראשון; תר"גום: ברזניסלבה ואברהם בן־יעקב; הוצאת שיקן, 1970; 569 עמ'.
 •

תרבותי או פוליטי כלשהו. כך גם יצירה מ־עולה הנכתבת להגנת המשטר הסובייטי צריך שתזכה למידת ההערכה הראויה לה. "ריאליזם סוציאליסטי" יכול לשרת את המשטר אך גם לשמש כלי־התקפה עליו. בולגאקוב וסולז'ניצין חוסכים מאתנו כל פיקפוק שמקורו בהיראה שמא נתפרסמו קודם־כל משום המי־קום שהם ממלאים במאבק פוליטי. "השטן במוסקבה" ו"במדור הראשון" זמנים בלי כל ספק עם מיטב הספרות הרוסית, וממילא מ־טב הספרות העולמית, ואין צריך לומר שהם ממיטב הספרות של המאה האחת.

"במדור הראשון" משתייך לספרות בתי־הכלא ומחנות־העצורים, אלא שכאן מתרחבת הירי־עה והחומות מקיפות את ארץ רוסיה רחבת־הידיים וכולאות כל אחד מאזרחיה, מן השפל שבהם ועד "שמש העמים". בבית־כלא ענק ומוחלט כזה הגיוני הוא הפאראדוקס שהיו"דים הנהנים מחירות אינם אלה המתהלכים בחוץ אלא דווקא הכלואים במחנות־המעצר השונים. הם משוחררים מן הפחד שמא ת־שלל מהם חירותם ברגע זה או אחר, במפ"תיע, ללא טעם מספיק, בחטף. האסיר בובי"נין אומר למיניסטר אבאקומוב, שבא לפגוש אותו בכלא: "את חירותי גזלתם ממני לפני זמן רב, ולהשיבה לי אין כוונתך. מפני שאתה עצמך אינך בן־חורין". ובמקום אחר אומר האסיר פריאנצ'יקוב: "הרי לפחות בכלא צי"ריך האדם להיות חפשי ו" כייכן, הכלא אינו רק חומות גבוהות וסדריו־ם שרירותי ונוק"שה, אלא מעלה מזה. הכלא הוא אף הפחד היומיומי, התהומי, בכל רגע ורגע של שעות היום. בכמה פרקים השזורים בספר כמין ריי פורטאו"ה מתאר סולז'ניצין באירוניה חריפה וחד־הדעת את סטאלין, הכלוא בתוך חומות חדרו ובתוך כורונו הרוע, תבניתה המתאפ"לת, בדידותו המשתקנת, פחדיו וטירופו.

אולם בכך אין הפאראדוקס מתמצה. האסירים בכלא מאורינו הם ה"עילית" של האסירים, מומחים במקצועותיהם שהמשטר כלא אותם בתנאים נוחים כדי לנצל את כישוריהם. הם כלבי־הצייד של המשטר כנגד המהלכים חפשי, וההמצאה שפיתוחה מוטל עליהם מיו"עדת לאפשר את חשיפתם של "אויבי המש"טן.